

Уместо увода: историјска расправа о легалности или политици моћи?

Усмени део расправе пред Међународним судом правде је завршен. Жива реч 28 земаља и писмена реч 36 светских држава потврдила је да је ваистину реч о „процесу века“, о „историјској расправи“, о „светском догађају“ који се одвија пред лупом међународне јавности, што је Србија годинама говорила. И у самом Међународном суду правде сложили су се да је сучељавање историјско не само зато што у њему учествује свих пет сталних чланица СБ УН или што се након педесет и четири године САД и Руска Федерација налазе на истој, а другој страни стола, него и најпре стога што се никада раније суд о оваквом случају није изјашњавао.

Зато је то у много чему (и за многе) случај Косова „бити или не бити“ светског права и/или светске политике. Може се рећи да је Република Србија успела да – у складу са основном интенцијом – ток дискусије усмери на сам *чин* проглашења независности, тј. на питање да ли је тај чин био правно валидан или не. У том смислу, дилема и борба о којој је реч потврдила се као борба између

права

и

политике

(и то једне сасвим одређене политике моћи и силе).

У протеклом времену Приштина је много мање одмакла у потврђивању „државности“ него што се то очекивало. Од 192 земље чланице УН, тзв. „Републику Косово“ признале су 63 земље – од којих су многе такође најавиле да би биле спремне да преиспитају своју одлуку уколико мишљење МСП буде изражавало нелегалност отцепљења. Претходних дана косовски Албанци, као и они који су их подржали у Хагу, покушали су да процес пребаце са правног на политички терен, али изгледа не са много успеха. Српска делегација, предвођена Душаном Батаковићем, показала се спремном и одлучном у снажном инсистирању на нелегалности сецесије. Знајући, међутим, да ће одлука МСП бити правна или ће бити политичка, и да ће се борба за интерпретацију водити и на правном и на политичком терену, Србија је донела мудру одлуку да на челу њеног тима врских међународно афирмисаних правника буде „један историчар“, који је у исти мах и репрезентативан „историчар садашњости“ – знајући да ће бити суочена са најгрубљим историјским ревизионизмом и да ипак улази у *правни процес политичког карактера*.

Једна изјава и један деманти, скоро афера са председником МСП-а Хисашијем Овадом пред почетак усменог излагања, потврдили су да је сасвим могуће да мишљење суда неће бити (само) или радије, чисто правно. Појава Овадине изјаве да се може очекивати да ће судије имати различита мишљења и да одлука неће бити једнозначна, истини за вољу, врло брзо је демантована. У демантију се истицало да је председник суда заправо рекао да је овој фази поступка немогуће предвидети какав ће став судије заузети. Такође је наглашено да иако може бити различитих погледа – усвојени став представљаће мишљење суда у целини.

Тако смо почели.

Аргументација Србије – одбрана међународног права, поретка и света

Никада до сада Генерална скупштина УН, Савет безбедности, нити било која друга међународна институција нису прихватиле отцепљење једног дела територије неке државе. Међународно право не познаје право на једнострану сецесију. У случају Косова и Метохија поткопани су сами темељи међународног права.

Резолуцијом 1244 СБ УН искључено је било какво решење статуса Косова које нису прихватиле обе стране и које није одобрио СБ УН. Резолуција предвиђа да се будући статус одреди преговорима и политичким решењима. Србија сматра да нису све могућности у преговорима исцрпљене, као и да су преговори трајали релативно кратко у поређењу са другим сложеним случајевима.

Душан Батаковић изнео је да ће мишљење суда имати велики значај за УН и да ће представљати смерницу за деловање ове светске организације. Образлажући да је Србија понудила широку аутономију косовским Албанцима, укључујући чланство у међународним организацијама, Батаковић је подсетио да Косово чини српску историју и колевку њене државности и један од кључних темеља њеног идентитета.

У уводној речи Батаковић је нагласио да је косовска једнострана декларација о независности покушај да се укине администрација УН на Косову, као и да се укине суверенитет Србије а независност наметне као решење. Истичући да демократска Србија искрено жали због свих трагедија и жртава свих националности (као и да

процесуира злочине), Батаковић је подсетио суд да су у овом моменту *основна људска права српског и неалбанског становништва на Косову и Метохији витално угрожена*. Тренд исељавања се наставља, сви већи косовски градови, изузев једног, етнички су очишћени од српског и осталог неалбанског становништва. У сличном смислу, шеф српске делегације је подсетио на погром над Србима 2004. године и на уништавање српских цркава и манастира, као и на чињеницу да су Срби од конститутивног народа у Србији против своје воље сведени на статус мањине у својој држави.

Члан српске делегације Владимир Ђерић истакао је да одлука скупштине – коју је потписао председник Косова а подржао и премијер – није у складу са резолуцијом нити уставним оквиром који је важио у тренутку доношења те одлуке. Приштина покушава да избегне ту чињеницу представљајући да одлуку о проглашењу независности нису донели органи привремене самоуправе него „демократски изабрани представници народа“.

Немачки професор међународног права Андреас Цимерман за пропаст преговарачког процеса оптужио је Мартија Ахтисарија, указујући на то да су бечки преговори били предодређени на неуспех због његове пристрасности. Истом приликом Цимерман је подсетио да је сецесија Косова изведена *док је покрајина била под управом мисије УН*. У свету има више таквих мисија и оне се увек успостављају уз сагласност владе у датим земљама, тако да би био

опасан преседан ако би те земље, после искуства са Косовом, закључиле да долазак мировних снага заправо представља први корак у сецесији кризних региона који траже независност

. Резолуција 1244, према речима Цимермана, предвиђа да ће се будући статус покрајине одредити кроз миран политички процес, преговоре и сагласност свих учесника, као и да статус мора да га одобри СБ УН. Само СБ УН, који је и поставио међународну управу на Косову и Метохији, надлежан је за измену стања. Андреас Цимерман такође је нагласио да право на сецесију иначе и не постоји, а професор Марсел Коен запитао је који су то аргументи који би могли убедити суд да је Косово „јединствен случај“.

Члан српског тима Саша Обрадовић у сличном контексту истакао је *да косовски Албанци нису имали право на самоопредељење зато што нису посебан народ, нити је Косово као покрајина испуњавало услове за самоопредељење*

. Обрадовић је такође изнео не само аргумент да никакво признање Косова *не може да гарантује ретроактивну законитост*

, него и кључни аргумент да се

без права не може изградити ништа што је трајно у међународној заједници.

На тај начин, указано је на то да питање статуса Косова чак није само питање међународног права у целини него и трајности и стабилности међународне заједнице.

Малком Шо у том смислу је подсетио на суду да је међународна заједница до сада била доследна у примени принципа територијалног интегритета и суверенитета држава, *и то не само на државе него и њихове ентитете, наводећи као пример случај БиХ на којем је инсистирала на њеној територијалној целовитости*. Шо је указао на то да због присуства хиљада војника међународне заједнице и управе УН Косово нити има ефективну владу, нити способност да успоставља спољне односе, те да не задовољава критеријуме самосталне државе.

Аргументи Републике Србије, дакле, у најбитнијим одређењима, означили су да: а) никада до сад ГС УН, СБ нити међународне институције нису прихватили сецесију дела територије неке државе; б) да декларација о независности стоји у супротности са Резолуцијом 1244; в) да су доведени у питање сами темељи међународног права; г) да етнички мотивисане сецесије могу проузроковати нестабилност и подстаћи сепаратизам широм света; д) да се историјски аргумент идентитета такође налази на страни Србије; ђ) да се доводи у питање стабилност међународне заједнице; е) да је само СБ УН надлежан за коначно решење статуса; ж) да су основна права српском и неалбанског становништва на Косову и Метохији данас угрожена; з) да Косово не задовољава критеријуме самосталне државе.

Аргументација аутора једнострано усвојене Декларације о независности – улога историјског ревизионизма и претње насиљем

Друга страна у спору, тј. *аутори Декларације о независности* (а не „Влада Косова“ као што је 1. децембра известио медиј Б92), за шефа делегације именовала је Скендера Хисенија, али је главне „аргументе“ изнео Мајкл Вуд. Вуд је истакао да декларација није била *„изненадна“* нити *„насилна“*, те да је проглашење независности било *„природан след“* догађаја након дугогодишње репресије и злочина које су починиле српске власти.

Вуд је такође изнео крајње креативно тумачење и сажетак регионалне историје, уз тврдњу да угрожавање права Албанаца сеже далеко у прошлост када су *„Срби отели Косово отоманској империји, придружили га Србији и почели угрожавање албанског становништва“*.

Овоме свакако треба додати и кључни „аргумент“ Скендера Хисенија да је н независност „неповратна“, те да би *довођење у питање „чињенице независности“ озбиљно угрозило безбедност у региону.*

Члан делегације аутора декларације о независности Шон Марфи негирао је пред судом да је једнострано проглашење независности Косова било у супротности са Резолуцијом 1244 СБ УН. Представници Србије, рекао је, *пропустили су да укажу на то где то у резолуцији пише.* Чланови делегације у

сличном духу су поновили да независност Косова *не може бити преседан за друге регионе у свету зато што је и по Ахтисаријевом закључку „Косово јединствен случај и захтева јединствено решење“*

Аргументација аутора декларације, дакле, може се резимирати на следећи начин: а) независност је „неповратна“ и то је „политичка чињеница“; б) Ахтисари као ауторитет; в) декларација је била „природан след догађаја“; г) декларација није била у супротности и забрањена Резолуцијом 1244; д) Косово неће бити преседан за друге регионе јер је „јединствен случај“.

Проблем са овом врстом и типом аргументације је да, углавном, нема баш никакве везе са правом – а чак и са политиком има мање везе него што јој се чини. Рецимо, за право – а једним делом и за политику – сасвим је неважно да ли је нешто било *природно* или *неприродно*

. Категорија „природног“, па онда и „природног следа догађаја“ заиста не значи ништа у међународном праву, а углавном ни у међународној заједници и светској политици у целини. Штавише, позната је у много чему и дихотомија и опозиција између „природног“ и „правног“, баш као што је, са друге стране, сасвим јасно да то што у Резолуцији 1244 нигде изричито не пише да је сецесија забрањена – никако не може да значи да је дозвољена. Ако усвојимо став да је

„све што није изричито забрањено, дозвољено“

,или став да

„природан след догађаја“

представља нит водилу за политику и право, онда је сигурно једино то да смо на добром путу ка пуној анархији у свету. Не мање важно, у политици нема *неповратних*

чињеница, у истом смислу у којем су

„политичке чињенице“

многе и разноврсне, а често и променљивог карактера. Најзад, ауторитет Мартија

Ахтисарија овде је претпостављен ауторитету СБ УН, а „јединственост случаја“ супротстављена политичкој чињеници многобројних сепаратистичких покрета широм света који пажљиво прате овај процес.

Светске размере *pro et contra*

Аргументација земаља које су наступиле у прилог самопрокламованој независности јужне српске покрајине углавном се базирала на тврдњи да је: а) *Косово имало право на самоопредељење због кршења људских права* и б)

да у Резолуцији 1244 нема ничег специфичног што би спречило сецесију.

Тако су представници Албаније, Немачке и Саудијске Арабије (последњи у пет минута излагања) целокупну „одбрану“ засновали на овим „аргументима“, као нешто касније и Холандија, додуше уз „допунски“ додатак да су снаге СРЈ и Србије „протерале више од 700.000 Албанаца са Косова“.

Норвешка и Јордан нагласиле су да међународно право „изричито не забрањује такве декларације“, тј. како је истакнуто од представника Норвешке, „*међународно јавно право не регулише једнострану декларацију о независности која је политичка чињеница*“

.
То не значи ни прихватање, ни одобравање, ни ускраћивање, ни охрабривање сецесије. Наступање Норвешке је занимљиво и утолико што је изричито речено да принцип заштите територијалног интегритета „*не обавезује ентитете унутар држава.*“

У случају Јордана, стварање државе Косово „није акт сецесије него стварање државе на територији која од распада СФРЈ није била ни под чијим суверенитетом“.

Данска је отишла мало даље у тврдњи да је Резолуција 1244 *потврђивала „право Косова на самоопредељење“* и да

је случај Косова

„*јединствен*“, и зато *неће послужити као преседан који би водио ка нестабилности у међународним односима.*

Финска је у наступу пред судом, сем већ много пута поновљене тезе да је реч о политичком акту заснованом на *догађајима из прошлости,*

такође изнела идеју да се међународно право

„*не бави*“ проглашавањем независности

Поменимо и представнике Аустрије, који су у обраћању суду у Хагу, поред идеје да „у међународном праву не постоје правила која забрањују декларацију о независности или отцепљењу“, додали да су *„декларацију усвојили изабрани представници који су изразили вољу народа Косова, а међународно право то не забрањује.“*

Случај Француске, међутим, вероватно је, са гледишта међународне политике и права (а и политичке психологије) ипак, најзанимљивији. Француска је, пред крај расправе, *позвала МСП да се не изјасни о легалности сецесије*

, истовремено тврдећи

да та декларација није прекршила међународно право.

Оцењујући да би одговор на питање о легалности косовске декларације био

„лишен био каквог практичног учинка“

јер је

„независност Косова реалност

“

Француска је позвала највиши суд УН да одбије да се изјасни.

„Сецесија није у супротности са међународним правом и суд би зато требало да одбије да заузме став“.

Француска је такође нагласила да је питање законитости декларације

„вештачки наметнуто ГС УН“

која

„ни на који начин не може деловати“

, закључујући да су

„битни органи“ УН

попут

СБ

и

генералног секретара

„заузели неутралан став“ о декларацији, наводећи да је то додатни разлог за одбијање суда да се изјасни.

Са друге стране, аргументација у прилог Србије била је разноврснија и убедљивија, управо у оном смислу у којем је немачка штампа извештавала да се „независност Косова налази пред судом“ и да Србија и они који је подржавају имају добре међународноправне аргументе. Представник Румуније рекао је да у тренутку проглашења независности Београд на Косову није кршио права становништва, да је Србија у 2008. била потпуно другачија држава у односу на 1999. годину и да одлука о проглашењу независности не може бити заснована на околностима од пре 10 година.

Такође, у тренутку сецесије Косова, СФРЈ није постојала већ 16 година. Распад СФРЈ је окончан 1992. године а Косово је од тада било саставни део Србије и није било ентитет

са правом на самоопредељење које би оправдало сецесију.

Кина је нагласила да је декларација била противна међународном праву и Резолуцији 1244: „Косово је после распада СФРЈ било део СРЈ, тј. Србије. Саставни делови суверених држава, по међународном праву, немају право на једнострану сецесију ... а принцип заштите територијалног интегритета је камен темељац међународног правног поретка.“

Кина је одбацила тумачења по којим је одредба резолуције била „необавезујућа“ подвлач ећи да је управо влада у Пекингу, као стални члан СБ, инсистирала да гаранција територијалног интегритета СРЈ после „незаконитог“ војног напада НАТО буде уврштена у документ. „Зато Кина и није блокирала усвајање Резолуције 1244.“

По Резолуцији 1244 будући статус Косова требало је да буде утврђен кроз споразум обе стране у политичком процесу али је било какво решење „морало поштовати територијални интегритет“ СРЈ, тј. Србије.

Одбацујући идеју

да је преговарачки процес био „исцрпљен“, Кина је подвукла да је то могао утврдити само СБ УН, на којем је било да одлучи о даљим мерама.

Правна саветница МИП-а у Пекингу такође је истакла да *право на самоопредељење уживају само народи или територије колонија или подручја под страном окупацијом* , као и да се независност Косова не може разумети као „свршен чин“ зато што су је признале 63 државе.

Кипар је нагласио да *националне мањине*, као што су косовски Албанци, *немају право на самоопредељење*

, и да

признавање независности отвара могућност манипулације у ситуацијама где сепаратистички покрети настоје да се отцепе од матичне државе

•
Међународно право није неутрално у односу на сецесију. То се нарочито односи на ситуације где се сецесија остварује употребом силе.

Боливија и Бразил указали су на кршење међународног права, тј. да народ Косова није имао *право на самоопредељење и сецесију јер по међународним прописима то право уживају искључиво бивше колоније и ентитети који су били под страном окупацијом.*

„Косово није било колонија, нити је било под страном окупацијом“ , истакао је амбасадор Боливије Сармијенто. Сармијенто, као и амбасадор Бразила, упозорили су на то да „нелегална“ једнострана декларација о независности може имати *далекосежне последице за међународне односе*

.

Шпанија је истакла да је проглашење независности у супротности са међународним правом јер је тиме прекршена Резолуција 1244 и *нарушен принцип територијалног интегритета и суверенитета Србије који је уклесан у 1244 СБ УН.*

„Усвајајући 1244 СБ УН није гласао за независност Косова“, резолуција је донела „мудру равнотежу између интереса обе стране“ и право Албанаца да се самоопределе кроз органе самоуправе и аутономије. Будући статус морао је бити споразум обе стране

, Шпанија сматра да је 1244 још на снази све док СБ не донесе другачију одлуку. „Може се закључити да се, у одсуству одлуке СБ УН, преговори о Косову морају наставити“. Једностранни акт једне стране не може бити „споразум“ који је предвидела 1244, *„о решењу се морају договорити обе стране и мора га подржати СБ УН“*

.

Хрватска, још једном

Наступ Хрватске у Хагу, сада већ скоро „традиционално“ и по обичају, био је преседан у сваком смислу. Наравно, не само зато што Хрватска једина није предала писмени поднесак а појавила се да узме усмено учешће у расправи, што није пракса, нити стога што је Хрватска отворила нови непријатељски фронт са Србијом. Наступ Хрватске јединствен је и по томе што је покушао да обједини све (не)замисливе аргументе у прилог косовској независности, придодајући му сопствени „изум“. Све ово би се, цинично, могло сагледати и као „припрема“ и „увежбавање“ за директну конфронтацију са Србијом следеће године на истом месту, за наводни геноцид.

Догодило се, наиме, оно што је Србија и претпостављала, да су представници Хрватске покушали да кажу да је Косово у оквиру СФРЈ имало *статус републике*, чиме је на *експлицитан начин отворено питање статуса Војводине*

.

Инсистирање на уставном праву на отцепљење АП бивше СФРЈ, несумњиво је акт

непријатељства великих размера. Тешко да би се могло рећи да је помињање АП случајно, с обзиром на то да Хрвати врло добро знају да су у току политичке нетрпељивости око усвајања Статута Војводине, и да је то тренутно болна тачка у Србији. Заступница Хрватске рекла је да је Косово било конститутивни део СФРЈ и да је *као АП, имало право на самоопредељење, тј. проглашење независности*, позивајући се на Устав из 1974. и његово „брутално“ укидање 1989. Такође, Хрватска је нагласила да *правно утемељење независности проистиче из неуспеха преговора*, као и систематске репресије и кршења људских права, као и *да је постојање Косова као државе „међународна чињеница“*.

САД и Руска Федерација о праву и моћи

„САД позива међународни суд правде да Декларацију о независности Косова остави нетакнуту као израз воље косовског народа, било одбијајући да се изјасни о њеној легалности, било утврђујући да међународно право не забрањује декларације о независности“, рекао је амерички заступник. Амерички представник, слично као француски, апеловао је на суд да се *не бави ширим питањем самоопредељања у међународном праву или да, у супротном, Косово посматра као „посебан“ случај.*

Међународно право
„не регулише“

декларацију о независности, а Резолуција 1244 је „антиципирала, иако није унапред одредила“ независност Косова као исход. „Нема никакве противречности између у миру проглашене декларације о независности и међународног права“. Као „доказ“, амерички представник је навео да је 9 од 15 чланица СБ УН које су изгласале Резолуцију 1244 касније признало Косово. Амерички представник није пропустио да понови идеју да се *принципа територијалног интегритета морају по међународном праву придржавати само државе а не и унутрашњи ентитети*, као ни да додатно оснажи холандски „аргумент“, позивањем на пресуду Хашког трибунала у случају Милутиновић (!) и проширеним списком да је 1999. „убијено 10.000 а протерано око милион Албанаца“.

Руска Федерација нагласила је да је *још увек на снази Резолуција 1244*. Опште међународно право „спречава Косово да прогласи независност“ јер *народ Косова не ужива право на самоопредељење*. Резолуција 1244 још важи и сви су дужни да је се придржавају, као и гаранције територијалног интегритета и суверенитета Србије коју садржи. Русија је такође истакла да 1244 није могла бити „преиначена одлуком“ изасланика Мартија Ахтисарија да оконча преговоре и препоручи независност као „једино решење“. Привремени међународни режим на Косову могао је да оконча само СБ УН. Негирајући тврдње

земаља које подржавају идеју да међународно право „не регулише“ декларације о независности, представник Руске Федерације Геворгијан је подсетио да је *СБ УН прогласио нелегалним независност Северног Кипра и Родезије, зато што је сецесија забрањена „ван контекста колонија“*

„Често чујемо да међународно право није право, да се не односи на изузетке и да је моћ право. Овај случај је прилика да покажемо да међународно право важи.“

Међународни стручњаци о Косову и Међународном суду правде

Холандски стручњак за међународно право Андре де Хог истакао је да би одлука Међународног суда правде у Хагу да декларација о независности није у складу са међународним правом *приморала Приштину да преговара о новом решењу са Београдом*, док би у супротном дошло до убрзаног признавања и од стране других земаља. У сличном духу Марк Велер са Универзитета у Кембриџу, према писању лондонског *Економиста*

, нагласио је да је би суд „*направио огроман преседан*“ ако би закључио да су косовски Албанци имали право.

Истакнути међународни стручњак, професор уставног права и оснивач Института за федерализам Томас Флајнер недавно је подсетио да је *Резолуција 1244 једини акт икад донет којим се забрањује сецесија*

Јединственост косовског случаја

, према Флајнеру, лежу управо у томе што је Резолуција 1244 једини акт којим се забрањује сецесија дела територије једне земље, чиме се гарантује територијални интегритет тадашње СРЈ. Флајнер сматра да уколико би Међународни суд правде донео мишљење у прилог независности, то би довело

до уништења међународног права

, јер никад у међународној заједници до сада није постојао случај да се једном народу призна право на самоопредељење.

Курди су се позивали на то право

, али ни до данас међународна заједница није им дала право на самоопредељење, тј. није им дала државу. Став да је Косово држава јер има територију, власт и народ „потпуно игнорише реалност у свету“. Најзад, према Флајнеровом мишљењу, нема никаквог разлога да се ситуација на Косову сагледава као другачија од оне *у Судану, у Кашмиру или са Курдима који имају територију, народ, и власт?*

То би значило да би свако ко се бори оружјем и контролише територију могао да добије државу. То би био крај света. У питању је читав међународни правни поредак.

Мишљење за независност довело би до хаоса, анархије и уништења међународног права.

У чланку „World Will Follow Kosovo’s Day in Court“ Тим Џуда је нагласио да, иако је мишљење суда можда необавезујуће мишљење, оно је мишљење које ће свакако имати велики утицај, поготово на земље са сличним проблемима. Џуда је подсетио чак и на то да косовска „ноншалантност“ у одношењу спрема суда, и уверење да нема много везе какво ће бити мишљење суда јесте нешто што их може много коштати. Наводећи *случај Западне Сахаре*

– од 44 земље које су првобитно признале Западну Сахару 22 су током година повукле своје признање – Џуда закључује да су међународни односи променљивог карактера (јер постоје „shifting sands of international relations“), и да ће се, у случају мишљења у корист Косова од Тибета до Каталоније користити исти аргументи.

Према новим преговорима

Српски званичници нагласили су да би почетна позиција у преговорима била она коју смо имали када су преговори прекинути 2007. Такође су указали на флексибилност у приступу и значај компромисног решења, које једино може омогућити дуготрајну стабилност Балкана.

Став Међународног суда правде у Хагу не обавезује али има велики политички и морални ауторитет и тежину. Оно што је предност за коју се определила Србија је његова плаузибилност, тј. за разлику од опције подношења тужби против држава које су признале Косово као независну државу (што би значило да суд треба да одлучи да ли је нечије признање у реду или није), овде је питање које је постављено суду много директније: „Да ли је самопроглашена независност привремених институција на Косову у складу са међународним правом?“. Да ли је реално очекивати нове преговоре уколико мишљење суда буде у корист Србије?

Председник суда Хисаши Овада оценио је да је „нормално“ да одлуку суда „прихвати“ Генерална скупштина УН, која је и затражила мишљење.

Да ли ће Генерална скупштина затим по том мишљењу и поступити, зависи од ње, али то би било сасвим логично. Ово су неки од разлога за оптимизам српских званичника да ће након мишљења заиста бити отворена могућност за преговоре. Уколико суд поред повреде међународног права узме у обзир и опасност коју преседан етнички мотивисане

сецесије има по међународни поредак и светску безбедност, и чињеницу да би у противном збиља могло доћи до драматичне политичке кризе свуда у свету са несагледивим исходима, мишљење у прилог Србије могуће је, чак и вероватно. Уколико се потврди да је не само две трећине света и историјска правда него и међународно право на страни Србије, пут према преговорима биће отворен. Разуме се, од одлучујуће важности биће „дан после“. То ће бити борба за интерпретацију саветодавног мишљења, које ће, чак и ако буде скоро сасвим јасно, садржати могућност произвољног тумачења. То ће збиља, као што је скоро речено, бити *борба коју не смемо изгубити*

.

Према српском јединству (можда једног дана?)

Уколико се збиља испостави, што није немогуће, да је у ипак недозвољено у 21. веку распарчавати мирољубиву демократску чланицу УН, уколико Међународни суд правде стане у одбрану основних принципа права, онда ће бити врло важно да борбу интерпретације и за нове преговоре не изгубимо ми сами. За то је потребно да будемо јединствени и истрајни, за то је потребно толико недостајуће јединство свих државних органа, свих грађана, свих политички странака и невладиних организација и целог српског народа.

Данас сведочимо да за српску борбу пред Међународним судом правде у Хагу има врло мало подршке у јавности, а камоли неопходног јединства. Да ли је ово можда највећа српска борба, уз коју многи неће да стану и неће стати? Можда ће бити и највећа српска победа. Да ли је могуће да ће то бити српска победа којој се скоро нико неће обрадовати? Ако је тако, онда смо већ изгубили.